

Τι είναι η προβοκάτσια;

Του Δημήτρη Πατέλη¹

ΗΜΕΡΟΔΡΟΜΟΣ 4 Νοεμβρίου 2020 <https://www.imerodromos.gr/ti-einai-h-provokatsia/>

Ας ξεκινήσουμε από αρχαιόθεν ισχύουσες στοιχειώδεις αρχές επιστημονικότητας. Ο φιλόσοφος Επίκτητος απέδιδε στον Αντισθένη το «**ἀρχὴ παιδεύσεως ἢ τῶν ὀνομάτων ἐπίσκεψις**», βάσει του οποίου, προϋπόθεση για κάθε μαθησιακή-γνωστική διαδικασία είναι ο αναστοχασμός, η σκέψη επί της σημασίας των λέξεων, θα λέγαμε, ο αφετηριακός ορισμός των όρων, με τη βοήθεια των οποίων επισημαίνουμε ή/και αποκαλούμε κάτι.

Ο όρος «προβοκάτσια» είναι λατινογενής (από το “provocatio” που σημαίνει πρόκληση). Αφορά δύο βασικά αλληλένδετες έννοιες: 1. Υποκίνηση, παρακίνηση, χειραγώγηση κάποιου (ατόμου, ομάδας, πλήθους, οργάνωσης, θεσμού, κράτους, συμμαχίας κ.λπ.) σε πράξεις οι οποίες επιφέρουν βαρείες έως και καταστροφικές επιπτώσεις, επακόλουθα, συνέπειες. 2. Προδοτικές ενέργειες πρακτόρων (ατόμων ή/και ομάδων), που σκοπίμως υποδύονται άλλα άτομα ή/και ομάδες (με σκόπιμα παραπλανητική αντιποίηση ταυτότητας, ιδεολογίας,

---

¹ Ο Δημήτρης Πατέλης είναι αν. καθηγητής Φιλοσοφίας Πολυτεχνείου Κρήτης, μέλος του Ομίλου Επαναστατικής Θεωρίας, της Διεθνούς σχολής «Η Λογική της Ιστορίας» και του Γ.Σ. του Συλλόγου «Εμείς που Σπουδάσαμε στο Σοσιαλισμό».

συμβόλων, αμφίεσης, διακριτικών, ιδιολέκτων, ρητορικής, φρασεολογίας κ.λπ.) με σκοπό την δυσφήμιση, την έκθεση, την τρώση του κύρους και της αξιοπιστίας και τελικά την συντριβή της αυθεντικής ομάδας αναφοράς τους από αντίπαλη/-ες ομάδα, παράταξη, θεσμό κ.ο.κ.

Στην πολιτική αντιπαράθεση, κατά κανόνα αφορά ειδικές επιχειρήσεις οργάνων του βαθέως κράτους & παρακράτους και της ακροδεξιάς, αλλά και διακρατικών μυστικών δομών/υπηρεσιών, σε συνέργεια ή/και με την ανοχή μη εντεταλμένων, αφελών, αδαών, ανυποψίαστων κ.λπ. εύπιστων φορέων ή φίλα προσκείμενων της ομάδας-στόχου, ώστε να προσδίδεται στο εγχείρημα επίφαση αυθεντικότητας. Στον πόλεμο, που είναι συνέχεια της πολιτικής με μέσα οργανωμένης φθοράς/εξόντωσης του αντιπάλου, η προβοκάτσια λειτουργεί ως αφορμή αποκάλυψης θέσεων, στρατιωτικών μυστικών, έναρξης εχθροπραξιών κ.λπ. με την πρόκληση αντίδρασης του στρατοπέδου-στόχου σε συνθήκες (τόπο, χρόνο, διάταξη) και με όρους δυσμενείς στον συσχετισμό δυνάμεων, ώστε ο αξιοποιών την προβοκάτσια επιτιθέμενος διά του αιφνιδιασμού να αποκτήσει συγκριτικό πλεονέκτημα και στρατηγική πρωτοβουλία κινήσεων. Ως πολυσχιδές, πολύμορφο και πολυεπίπεδο κοινωνικό φαινόμενο, η προβοκάτσια συνιστά αντικείμενο πολλών επιστημονικών προσεγγίσεων (πολιτικής θεωρίας/επιστήμης, πολιτικής φιλοσοφίας, κοινωνιολογίας, ψυχολογίας, κοινωνικής ψυχολογίας, συγκρουσιολογίας [conflictology], ιστορίας, ιστορίας και θεωρίας του πολέμου κ.λπ.) αλλά και διεπιστημονικών ερευνών.

Τυπικές ιστορικές περιπτώσεις προβοκάτσας είναι π.χ. 1. ο εμπρησμός του Ράιχσταγκ το βράδυ της 27ης Φεβρουαρίου 1933, ως αφορμή για τη συστηματική ενοχοποίηση-εξόντωση των κομμουνιστών, των Εβραίων κ.λπ. από το ναζιστικό καθεστώς, 2. η σκηνοθεσία από τους ναζί δήθεν εισβολής Πολωνικών στρατευμάτων σε μεθοριακό σταθμό για την εξαπόλυση της επίθεσης στην Πολωνία τον Αύγουστο του 1939 [Τα SS παίρνουν 150 κρατούμενους από το στρατόπεδο συγκεντρώσεως του Μπούνχενβαλντ, τους μεταφέρουν στον συνοριακό σταθμό διαβιβάσεων του Γκλάϊβιτς και τους ντύνουν με πολωνικές στολές. Αμέσως μετά τους υποχρεώνουν να καταπιούν δηλητήριο, πυροβολούν τα πτώματα, προξενούν μικρές καταστροφές στον σταθμό, ώστε να φαίνεται ότι δέχτηκε επίθεση...], 3. η δράση μηχανισμών κράτους/παρακράτους της ακροδεξιάς στην Ελλάδα, με τη διαβόητη «Κόκκινη Προβιά», το παραστρατιωτικό τάγμα των χουντοβασιλικών που χρηματοδοτούσε η CIA και το NATO για τον «κομμουνιστικό κίνδυνο» κ.ά.

Στις σοβαρές σχετικές επιστημονικές έρευνες του φαινομένου, ουδείς αρκείται στο τι δηλώνουν ή/και υποδύονται οι αυτουργοί και οι εμπλεκόμενοι, ούτε και στο τι καταγγέλλουν/διακηρύσσουν οι αμέσως ή εμμέσως θιγόμενοι ώστε να αποφανθεί περί της ύπαρξης ή ανυπαρξίας προβοκάτσας.

Τουναντίον, οι έμφαση της έρευνας επικεντρώνεται στην βέλτιστη δυνατή αντικειμενική περιγραφή των γεγονότων, όχι αποσπασματικά, αλλά οργανικά ενταγμένων στο όλο πλαίσιο της εποχής και της συγκυρίας, των κύριων και δευτερευουσών αντιθέσεων, συγκρούσεων και διακυβευμάτων, των βαθύτερων συμφερόντων και κινήτρων των αμέσως ή εμμέσως (διαμεσολαβημένα) εμπλεκόμενων κοινωνικοπολιτικών, ιδεολογικών, θεσμικών και εξωθεσμικών υποκειμένων (πολιτικών φορέων, οργανώσεων κ.λπ.).

Αυτό συμβαίνει διότι στις αντιπαραθέσεις του κοινωνικοπολιτικού βίου, δεδομένων των συγκρούσεων συμφερόντων και σκοποθεσιών, συνιστά καταστροφική αφέλεια να εκλαμβάνεται τοις μετρητοίς ό,τι δηλώνει πως είναι και πρεσβεύει έκαστος των εμπλεκόμενων (το «ό,τι δηλώσεις είσαι» δεν ισχύει ούτε και στις καθημερινές αγοραίες συναλλαγές).

Επιπλέον, ουδείς εκ των σοβαρών μελετητών αρκείται σε αυθαίρετους αφορισμούς περί του «τις ήρξατο χειρών αδίκων» (ποιος έδωσε πρώτος αφορμή για μείζονα διένεξη που ακολούθησε). Τουναντίον, σημασία διαγνωστική του χαρακτήρα μιας προβοκάτσιας έχει η διακρίβωση του ποιος έχει την στρατηγική πρωτοβουλία των κινήσεων, πως αυτός ιεραρχεί και κλιμακώνει τις προγραμματικές του κινήσεις, ποιος διαθέτει την μέγιστη δυνατότητα χειραγώγησης της κοινής γνώμης, στην εν λόγω συγκυρία και –κυρίως- ποιος ωφελείται («*cui bono*» σε τίνος όφελος αποβαίνει πρακτικά) και ποιος βλάπτεται από τα θεσμικά και εξωθεσμικά οργανωμένα βήματα/μέτρα που έπονται και εξαπολύονται αφορμής δοθείσης από την εν λόγω προβοκάτσια.

Τούτων δοθέντων, μόνο κάποιος αφελής ή άσχετος θα πίστευε ότι σε αυτή τη συγκυρία, με τη νυν κατάσταση της αριστεράς και του όλου εργατικού λαϊκού κινήματος, οι φορείς του τελευταίου θα είχαν συμφέρον από τέτοιου τύπου «επιχείρηση». Ως εκ τούτου, τα όσα συνέβησαν στο Οικονομικό Πανεπιστήμιο Αθηνών εγγράφονται πλήρως σε εναργή τυπική περίπτωση κακόγουστης και βάναυσης ποβοκάτσιας. Η ακαριαία ετοιμότητα της κυβέρνησης για τη θέσπιση μέτρων που μετατρέπουν το πανεπιστήμιο σε φυλακή υψίστης ασφαλείας, απλώς επιβεβαιώνει τον χαρακτηρισμό του εν λόγω άθλιου περιστατικού ως προβοκάτσιας.

Άλλωστε, είναι κοινός τόπος για όποιον έχει εμπειρία από συλλογικές κινητοποιήσεις η συστηματική δράση οργανωμένων προβοκατόρων, πρωτοστατούντων εντεταλμένων πρακτόρων σε συνέργεια και πλήρη επιχειρησιακό συντονισμό με τις δυνάμεις καταστολής (αστυνομία, ΜΑΤ κ.λπ. Βλ. και [Ποιοι είναι οι μπαχαλάκηδες](#);). Τέτοια εμπειρία υπάρχει και στην ιστορία του Πολυτεχνείου Κρήτης, την περίοδο της απόπειρας επιβολής των διαβόητων «Προγραμμάτων Σπουδών Επιλογής» με την πρόσληψη και δράση τραμπούκων

ανθρώπων της νύχτας (βλ. και [Δ. Πατέλης. Για την κρίση στο Πολυτεχνείο Κρήτης. Ουτοπία, Νο 36, 1999, σελ. 141-146](#))....